

Узоқ кутилган тинчлик йўлидаги саъй-ҳаракатларни бирлаштириш — муҳим вазифа

Ўзбекистон раҳбарининг ташабbusлари ШХТнинг афғон сиёсатида янги саҳифа очмоқда

Маълумки, Ўзбекистон Президенти Шавкат Мирзиёев «ШХТ-Афғонистон» мулокоти гурӯҳи доирасида Афғонистоннинг ижтимоий-иқтисодий тикланишига кўмаклашиш бўйича амалий чора-тадбирлар режасини ишлаб чиқиш ва қабул қилиш тўғрисида таклиф билдириди. Бу Шанхай ҳамкорлик ташкилоти мамлакатларининг Афғонистонда узоқ кутилган тинчликка эришиш йўлидаги саъй-ҳаракатларини янада жипслаштиришга хизмат қилади.

Президент Шавкат Мирзиёевнинг ташабbusи Ўзбекистон Республикаси қўшни давлатда узоқ муддатли ва барқарор тинчлик эришилишига содик эканлигини яна бир бор тасдиқлаши баробарида Афғонистонга нисбатан қатъий дўстлик сиёсатининг мантиқий давоми ҳисобланади.

Ўзбекистон ҳамиша Афғонистондаги вазиятни тартибга солишда Шанхай ҳамкорлик ташкилоти муҳим роль ўйнаши тарафдори бўлиб келган. Зоро, ШХТ кенг маконидаги хавфсизлик ва иқтисодий юксалиш ушбу жафокаш афғон замини тинчлиги ва барқарорлиги билан бевосита боғлиқ эканлигига давлатимизнинг ишончи комил.

Бинобарин, 2004 йилдаётқ ўзбекистон ШХТ мамлакатларига раис сифатида Афғонистоннинг собиқ президенти Ҳ. Карзайнин Тошкентдаги саммитга таклиф этганди. Ўшандан буён ШХТнинг бирорта саммити 2012 йилда кузатувчи давлат мақомини олган Афғонистон Ислом Республикаси раҳбарлари иштирокисиз ўтмаяпти.

2005 йил ноябрь ойида Пекинда расмийлаштирилган «ШХТ-Афғонистон» мулокоти гурӯхини тузиш тўғрисидаги ташабbus 2004 йилда Тошкент шаҳрида бўлиб ўтган ШХТ давлатлари раҳбарлари саммитида илгари сурилгани ҳам рамзий маънога эга.

«ШХТ-Афғонистон» мuloқоти гурухининг ташкил этилиши Афғонистон Ислом Республикаси билан қўшни давлатдаги мавжуд ҳарбий-сиёсий вазият, унинг минтақавий хавфсизликка таъсири, ШХТ мамлакатларининг Афғонистонда тинчлик, хавфсизликни таъминлаш ва иқтисодий тикланишга кўмаклашиши, шунингдек, минтақавий ҳамкорликни кенгайтириш масалалари бўйича аниқ консультатив(маслаҳат) мuloқотни йўлга қўйиш имконини берди.

Ўзаро алоқаларнинг бундай формати шарофати билан аъзо давлатлар Афғонистондан келиб чиқаётган хатар ва таҳдидларни тўхтатиши, уларнинг ташкилот маконида тарқалишининг олдини олиш бўйича ҳамкорликни самарали мувофиқлаштириб келяпти.

Мулокот гурухи доирасидаги мунтазам диалог(мулокот) ШХТ майдонида Афғонистондаги вазиятни тартибга солишининг асосий тамойиллари бўйича минтақавий муросага келишга туртки берди. Бу ўз навбатида Афғонистон Ислом Республикасида тинчликни тиклашга нисбатан халқаро ҳамжамиятда умумий ёндашувларни шакллантиришда ҳал қилувчи аҳамият касб этмоқда.

ШХТ доирасидаги мазкур муроса(консенсус) 2019 йил июнь ойида Бишкекда қабул қилинган «ШХТ-Афғонистон» мулокоти гурухи «йўл харитаси»да ҳам мустаҳкамлаб қўйилди. Зеро, шу асосда аъзо давлатлар Афғонистондаги вазиятни тартибга солишига оид асосий тамойилларга содиқ эканликларини маълум қилишиди. Унда можарони сиёсий мулокот йўли билан ҳал этишнинг муқобилий йўқлиги ва афғонларнинг ўзлари бошчилигига инклузив тинчлик жараёнини амалга оширишлари, шунингдек, ушбу мамлакатда тинчлик ва барқарорлик ўрнатиши, бутун минтақа хавфсизлиги ва барқарор тараққиёти учун Афғонистонда иқтисодиётни тиклаш муҳимлиги эътироф этилди.

«Йўл харитаси» ШХТга аъзо давлатларнинг Афғонистон ҳукумати ва халқининг мамлакатда тинчлик, хавфсизлик, маданий-гуманитар ривожланиш ва иқтисодий тикланишни таъминлаш йўлидаги саъй-ҳаракатларини қўллаб-кувватлашга тайёр эканликлари мустаҳкамланган сиёсий ҳужжатга айланди.

Айнан шунинг учун ҳам Афғонистонни ижтимоий-иқтисодий тиклаш бўйича қабул қилинган Режа ШХТнинг афғон сиёсатида, шубҳасиз, янги саҳифа очади ва мулокот гурухи «йўл харитаси» бажарилишини амалий босқичга олиб чиқади.

Биринчидан, ШХТ доирасида ижтимоий, иқтисодий ва гуманитар дастурлар ҳамда лойиҳаларни амалга ошириш йўли билан Афғонистонга осойишта иқтисодиётни тиклаш бўйича ёрдам бериш борасидаги саъй-ҳаракатлар бирлаштирилади. Бу эса мазкур мамлакатда узоқ муддатли ва барқарор тинчликка эришиш, афғон можаросини тинч йўл билан ҳал этиш жараёнининг ижтимоий-иқтисодий пойдеворини яратишига хизмат қиласи. Ўз навбатида аҳоли учун муқобил даромад манбалари, Афғонистон фуқароларининг бунёдкорлик ва тинч ҳаётга ўтишлари учун зарур рағбатлар яратилади.

Иккинчидан, Афғонистонни иқтисодий ривожланишини бирлашган ҳолда минтақавий қўллаб-кувватлаш мамлакат ҳукуматининг аҳоли олдидаги ўз ижтимоий мажбуриятларини бажариш бўйича лаёқатлилигини сақлаб қолиш, фуқароларнинг барқарорлик ва хавфсизликка бўлган энг зарур эҳтиёжларини қондириш, можародан кейинги даврда ҳам тинч йўл билан тараққий топишни таъминлашнинг муҳим шартига айланади. Юксалиб борадиган афғон иқтисодиётини яратиш қонун устуворлиги, инсон ҳуқуқларини таъминлаш, демократик институтлар, фуқаролик жамиятини шакллантириш ва давлат бошқарувини модернизация қилиш соҳасида 19 йил олдин бошланган ислоҳотларни давом эттириш кафолатига айланади.

Учинчидан, ШХТ доирасида қўшма лойиҳаларни амалга ошириш ҳам Афғонистондаги вазиятни барқарорлаштириш, ҳам ушбу мамлакатнинг Евроосиё ҳудудидаги ўзаро алоқаларни таъминлашнинг асосий бўғини сифатидаги ролини тиклашга хизмат қиласи. Бу ўз навбатида ШХТ маконида Афғонистонда тез орада тинчликка эришиш бўйича муросани янада мустаҳкамлашга

турткі беради. Бундан ташқари, режанинг самарали амалға оширилиши АИРни ҳамкорлик ва имкониятлар майдонига айлантирган ҳолда күп томонлама ҳамкорликнинг намунали моделига айланиши мүмкін.

Боз устига, Ўзбекистон етакчисининг ташаббуси ШХТнинг афғон масаласини амалий ҳал этишдаги мұхим ролини мустаҳкамлаш учун имконият яратади. Бугунги кунда Афғонистондаги вазиятни тартибга солиш ва иқтисодиётни тиклаш бўйича кўплаб турли майдонлар ва форматлар мавжуд. Бироқ уларнинг салоҳияти объектив ва субъектив сабаблар туфайли тўлиқ ҳажмда ишга солинмаяпти.

Шундан келиб чиқилса, ШХТ афғон муаммоси ҳал этилишидан манфаатдор бўлган деярли барча мамлакатлар уюшган ноёб тузилма ҳисобланади. Булар Марказий Осиё давлатлари, Хитой, Россия, Покистон, Ҳиндистон(тўла ҳуқуқли аъзолар), Эрон(кузатувчи), Туркия(мулоқот бўйича шерик)дир.

ШХТ салоҳияти Афғонистонда тинч иқтисодиётни тиклаш, мамлакатда узоқ муддатли ва барқарор тинчликка эришишга салмоқли ҳисса қўшиш учун етарлидир. Бугунги кунда ШХТга аъзо давлатларнинг умумий ЯИМ дунё ялпи ички маҳсулоти таркибида 22,5 фоиз(18,4 триллион доллар)ни ташкил этмоқда. 2030 йилга келиб мазкур кўрсаткич 40 фоизга етиши кутиляпти.

Тўғридан-тўғри хориж инвестициялари даражаси бўйича биринчи йигирматаликдан Хитой(иккинчи ўрин — 203,4 миллиард доллар) ва Ҳиндистон(15-ўрин — 41,2 миллиард доллар) каби аъзо мамлакатлар жой олган.

Бунга уйғун тарзда ШХТ давлатлари афғон ҳалқининг тинчлик ва юксалишга бўлган интилишларини қўллаб-қувватлашда фаол иштирок этмоқда. Хусусан, улар Афғонистоннинг асосий савдо ҳамкорлари қаторидан жой олган. Савдо ҳажми 2019 йилда АИРнинг хориж давлатлари билан умумий савдо айланмасида 54 фоиз(олти миллиард доллар)ни ташкил этгани ҳам бунинг тасдиғидир. Агар Афғонистоннинг ШХТнинг бошқа иштирокчилари — кузатувчи Эрон(2,5 миллиард доллар) ва мулоқот бўйича шерик Туркия(150 миллион доллар) билан савдоси инобатга олинса, у ҳолда кўрсаткич 82,7 фоизга етади. Қолаверса, ШХТ майдони афғон маҳсулотлари сотиладиган асосий бозор ҳисобланади. 2019 йилда ташкилот иштирокчиларининг афғон товарлари экспорти ҳажмидаги улуши 94,5 фоиз(688 миллион доллар)ни ташкил қилди.

ШХТ мамлакатлари АИРда электрга бўлган 80 фоиз ва истеъмол буғдойи ҳамда унга бўлган 20 фоиздан ортиқ эҳтиёжини қондирган ҳолда энергетика ва озиқ-овқат хавфсизлигини таъминлашда катта ёрдам кўрсатаётганликлари алоҳида эътиборга лойиқ.

Умуман олганда, Ўзбекистоннинг АИР ижтимоий-иктисодий тикланиши бўйича Режани қабул қилиш тўғрисидаги таклифи унинг асосий вазифаларига тўла мос келади. Зоро, унда ўзаро ҳамкорликда минтақада тинчлик, хавфсизлик ва барқарорликни таъминлаш ва қўллаб-қувватлаш, иштирокчи давлатлар ўртасидаги ўзаро ишонч ва яхши қўшничиликни мустаҳкамлаш, уларнинг сиёсий, савдо-иктисодий ва маданий соҳалардаги самарали ҳамкорликка кўмаклашиши назарда тутилган.

Шанхай ҳамкорлик ташкилотининг Афғонистондаги вазиятни барқарорлаштиришда фаол қатнашиши ШХТнинг минтақавий ва ҳалқаро хавфсизликни таъминлашга салмоқли ҳисса қўшаётган масъулиятли кўп қиррали тузилма сифатидаги салоҳиятини мустаҳкамлайди ҳамда мақомини оширади.

**Акрамжон НЕЪМАТОВ,
Ўзбекистон Республикаси Президенти ҳузуридаги
Стратегик ва минтақалараро тадқиқотлар институти директорининг биринчи ўринbosари**

Манба